

İsra-Miraç Hâdisesi: Mahiyeti ve Gerçekliği

Isra-Mirac Event: Its Nature and Reality

Cağfer KARADAŞ

Prof. Dr., Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Dini İlimler Fakültesi, Kalam
Anabilim Dalı

Professor Dr., Cyprus Social Sciences University, Faculty of Religious Sciences,
Department of Kalam, Lefkoşa / KKTC

caferkaradas@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5307-0772

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 02 Nisan / April 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Mayıs / May 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran / June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Karadaş, Cağfer. "İsra Miraç Hadisesi: Mahiyeti ve Gerçekliği / İsra-Mirac Event: Its Nature and Reality". *kid: kisbu ilahiyat dergisi / journal of kisbu ilahiyat* 1 (Haziran / June 2019/1): 53-73.

DOI:

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/kisbu> | <mailto:kisbuilahiyatdergisi@kisbu.edu.tr>

Copyright © Published by Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Dini İlimler Fakültesi / Cyprus University of
Social Sciences, Faculty of Religious Sciences, Lefkoşa, Cyprus

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Mekke döneminde kendisine büyük koruma sağlayan amcası Ebû Talib'in ve her zaman en yakın destekçisi olan muhterem eşleri Hz. Hatice'nin art arda vefat etmesi, Hz. Peygamber'i derinden üzmüş ve sarsmıştı. Hatta bu yıla Hüzün Yılı denilmişti. Hicretten bir buçuk yıl önceye tekabül eden bu yılda olağan üstü bir olay gerçekleşmişti. Hz. Peygamber bir gece içinde önce Mekke'den Kudüs'e ardından Yüce Allah'ın murat ettiği bir yere doğru yolculuğa çıkarıldı ve aynı gece içinde döndü. Bu olayın birinci safhasına İsrâ, ikinci safhasına ise Miraç denildi. Kur'an'da geçen ifade ile bu olayın sebebi ve hikmeti, Hz. Peygamber'e Yüce Allah'ın bazı işaretlerini göstermekti. Olağanüstü olarak gerçekleşen bu olaya müşrikler aşırı tepki gösterdiler, bazı zayıf müminlerin de imanları sarsıldı. Ancak Müslümanların büyük çoğunluğu, tam bir güvenle olayı tasdik ettiler. Müşriklerin itirazı, mesafenin uzunluğuna ve sürenin kısalığına idi. Ancak bu olayın Kur'an tarafından teyit edilmesi, Müslümanların zihnindeki bütün şüpheleri giderdi. Olayın bize kadar hem İsrâ Sûresi birinci ayetiyle hem de birden çok rivayetle gelmiş olması, gerçekliğini göstermesi açısından önemlidir. Her ne kadar zaman, mekân ve olayın gelişimiyle ilgili ayrıntılarda bir takım farklılıklar varsa da, genel itibariyle ve Kur'an'ın çerçevesini çizdiği şekliyle gerçekleşmiş olmasında şüphe bulunmamaktadır. Miraç olayının detaylarında sübut bakımından bazı zayıflıklar bulunsa da Sahabeden bugüne kadar bu olayın gerçekliği üzerinde neredeyse tüm mezhepler ittifak etmişlerdir. İhtilaf, olayın kendisi veya bütünü hakkında değil, ruhen mi yoksa ruh-beden bütünlüğü içinde mi gerçekleştiği hususundadır. Günümüzde bazılarınca yapılan aykırı değerlendirmeler, bütünü gözden kaçırılmasından kaynaklı olduğu izlenimini vermektedir. Müslümanların neredeyse tamamı tarafından büyük bir kabule mazhar olmuş bu olay hakkında günümüzde bazı şüpheler veya aykırı yorumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Elinizdeki makale, özetini verdiğimiz bu olayı ele almakta ve özellikle olayın hikmeti, mahiyeti ve gerçekliği üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, İsrâ, Miraç, Mahiyet, Gerçeklik, Ru'yetullah.

Abstract

In the period of Mecca, his uncle Abu Talib, who had given him great protection, and his nearest supporters, the reverend wives The death of Hz. Hatice repeatedly, Hz. The Prophet was deeply upset and shaken. Even this year was called the Year of Sadness. A year and a half from the Hijrit his year, an extra ordinary event took place. In one night, the Prophet came first from Mecca to Jerusalem and then on a journey to a place where Allah Almighty was raised and returned within the same night. The first phase of this incident was called Isa and the second phase was called as Miraj. The reason and wisdom of this event with the expression mentioned in the Qur'an, Hz. The Prophet was to show some signs of Almighty God. The polytheists were over reacted to this extra ordinary event, the faith of some weak believers was shaken, but the majority of Muslims affirmed the incident with complete confidence. The objection of the people was the length of the distance and the shortness of time. However, the fact that this event was confirmed by the Qur'an would eliminate all doubts in the minds of Muslims. Both the first verse of the Holy Qur'an and the fact that it came with multiple narratives is important to show the reality of the event. Although there are some differences in details regarding the development of time, place and event, there is no doubt in general and the fact that the Qur'an has been realized as the framework. Although there are some weaknesses in terms of the Layer phase, almost all

sect shave allied to the reality of this event from the Sahaba to this day. The dispute is not about the event itself or its sentirety, but on the soul-body unity of the soul. Nowadays, some of the contradictory evaluations are the result of all overlook. This event, which has been a great acceptance by almost all Muslims, is considered and celebrated as one of the blessed nights in many Islamic countries. This article deals with this event, in which we give a summary, and particularly focuses on the wisdom, nature and reality of the event.

Keywords: *Kalam, İsrâ, Mirac, Nature, Reality, Ru'yetullah.*

GİRİŞ

Hiz. Peygamber'in (sav) İsrâ ve Miraç Mucizesi, Kur'an'da açık olarak sadece İsrâ kısmıyla yer alır. Hadîslerde ise hem olayın başlangıcında bir takım ilave bilgiler hem de devamında yani Kudüs durağı sonrasında göklere doğru gerçekleşen bir Miraç hâdisesinden bahsedilir.

İsrâ ve Miraç olayını, Müslim-Buharî ortak rivayetini esas olarak şöyle özetlemek mümkündür: "Peygamberimiz (sav) henüz Mekke'de uyku ile uyanıklık arasında bir halde iken Cebrail ile bazı melekler geldiler önce göğüsten itibaren iç bölgesini açtılar, zemm ile yıkadılar, hikmet ve imanla doldurdular.¹ Burak adı verilen bir binekle O'nu Kudüs'e götürdüler. Peygamberimiz orada bütün peygamberlere namaz kıldırdı. Bazı rivayetlerde burada peygamberimize süt, su, bal veya içki sunuldu ve bunlardan birini tercih etmesi istendi. Peygamberimiz sütü tercih etti. Bunun üzerine Cebrail *fitratı ve hikmeti* tercih ettiğini müjdeledi. Ardından yedi kat göğü kapsayan Miraç yolculuğu başladı. Bazı rivayetlerde *miraç*, bu yolculuğun Kudüs durağı sonrasını gerçekleştiren Burak gibi aracın ismidir.

Hiz. Peygamber, birinci gökte Hiz. Âdem, ikinci gökte Hiz. İsa, üçüncü gökte Hiz. Yusuf, dördüncü gökte Hiz. İdris, beşinci gökte Hiz. Harun, altıncı gökte Hiz. Musa, yedinci gökte ise Hiz. İbrahim ile karşılaştı ve selamlaştı. Ardından her yıl binlerce meleğin ibadet yaptıkları el-Beytü'l-Ma'mûr'a²

¹ Bu olayın Hiz. Peygamber'in hayatında birkaç kez tekerrür ettiği rivayet edilmiştir. İlki sütannesini Halime'nin yanında, ikincisi buluş çağına erdiğinde, üçüncüsü peygamberlikle görevlendirildiğinde vuku bulmuştur. Burada zikredilen dördüncüsü Cebrail, Mikail ve İsrail tarafından gerçekleştirilmiştir. Mansur Ali Nasif, *et-Tâc* (Kahire: 1381/1962), 1: 257; Yaşar Kandemir, *Şifa-i Şerif Şerhi* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2012), 1: 370. Ancak Kadî İyaz, şakk-ı sadr amelîyesinin bu olayda geçmediğini, bi'setten önce çocukluk döneminden olan bir amelîyenin bazı ravilerce buraya eklendiğini iddiasındadır. Bk. Kadî İyaz, *eş-Şifâ* (İstanbul: 1304), 143; Bk. Erdinç Ahatlı, *Peygamberlik ve Hiz. Muhammed'in Peygamberliği* (Ankara: DİB Yayınları, 2007), 150-170.

² Kur'an-ı Kerim'de *el-Beytü'l-Ma'mûr* ifadesi et-Tûr, 4. ayette geçer. Sürenin başında Allah Teâlâ'nın yemin ettiği altı şeyden biridir. Müfessir Taberî, ziyaretçileri ve hizmetkârları bol olan binalara veya meskûn yerlere bu ismin verildiğini belirtir. Ona göre Beyt-i Ma'mur,

uğradı, buradan kendisinden başka kimsenin geçemeyeceği durak olan es-Sidretü'l-Mümtehâ'ya yükseltildi.

Bu noktada namaz farz kılındı. İlk farz kılınan namaz elli vakitti. Hz. Peygamber dönüştü Hz. Musa'ya uğradığında yaşadığı İsrailoğulları tecrübesiyle bunun fazla olduğunu ve Allah'a müracaat ederek düşürmesini telkin ve tavsiye etti. Hz. Peygamber'in Yüce Allah'a müracaatı sonucu elli vakit hükmünde kalmak kaydıyla, beş vakit şeklinde namazın farziyeti gerçekleşti.³

Diğer kaynakların da verdiği bilgiye göre aynı gece içerisinde Hz. Peygamber, Mekke'ye döndü ve o günün sabahında bu olayı halka anlattı. Bütün müşrikler bunu tekzip ve inkâr ettikleri gibi alay konusu yapmak istediler. Çünkü o günün şartlarında Mekke-Kudüs arası 40 günlük bir mesafe idi ve bir kişinin bir gecede oraya gidip gelmesi makul ve mümkün değildi. Bunu öyle bir algı operasyonuna dönüştürdüler ki, netice bazı Müslüman dinden döndü. Müşriklerin bütün umudu Hz. Ebu Bekir'i de ikna etmekte. Derhal onun yanına koştular ve olayı müstehzi bir şekilde ona anlattılar ve "Buna da inabilir misin?" sorusunu sordular. Hz. Ebu Bekir'in cevabı "Ben ondan daha fazlasına inandım, buna mı inanmayacağım?" şeklinde oldu. Bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir bir başka rivayete göre ise müşrikler içinden Kudüs'ü daha önce görmüş olanlar Hz. Peygamber'den bilgi istediler. Peygamberimiz gözünün

yeryüzündeki Kâbe'nin gökteki gölgesi olarak da anılmıştır. Buraya her gün yetmiş bin melek girer ve bir daha dönmezler. Ebu Yahya Muhammed b. Ahmed et-Tüçibî, *Muhtasarı Tefsiri't-Taberî* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1425/2004), 523. Matürîdî'ye göre *el-Beytü'l-Ma'mûr*, insanların soğuktan, sıcaktan ve düşmandan korunmak için Allah'ın mesken kıldığı bütün evlerin ortak adıdır. İkinci bir görüş ise buradaki beyitten maksat bizzat Kâbe'dir. Çünkü Yüce Allah'ın bütün insanların kalplerine tazim kılmaları duygusu verdiği ve bu yüzden de mümin, kâfir, müşrik herkesin saygı gösterdiği bir mübarek yapıdır. Ebû Ubeyde'den gelen bir görüş ise burasının sema ehlinin ziyaret ettiği gökteki ev olması şeklindedir. Ancak Matürîdî buna itiraz eder. Çünkü burada kaseme konu olan beytin herkes tarafından bilinen bir yer olması gerekir. Oysaki semadaki beytin bilinmesi herkes tarafından mümkün değildir. Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed el-Matürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, nşr. Fatıma Yusuf el-Haymî (Beyrut: 1425/2004), IV, 592. Zemahşerî'ye göre ayette kastedilen beyt semanın dördüncü katında bulunan ve meleklerden birçok ziyaretçisinin olduğu bir yapıdır. İkinci bir görüş olarak ise Zemahşerî, burasının Kâbe olduğu bilgisini aktarır. Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşîf* (Kahire: Daru't-Tevfikîyye, ts.) 2: 705-706; 4: 443. Fahreddin er-Razî, *el-Beytü'l-Ma'mûr*'un meskûn binalar veya meşhur yapılar olduğunu aktarır. Kendi görüşü olarak ise bu ifade ile aslında Hz. Muhammed Mustafa'ya işaret edildiğini dile getirir. Razî, Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâü't-Turâsî'l-Arabî, ts.), XXVIII, 239.

³ Buharî, Muhammed b. İsmail, *Sahihü'l-Buhârî* (İstanbul: 1992), "Bed'ü'l-Halk" 6; Müslim b. Haccâc, *Sahihu'l-Müslim*, (İstanbul: 1992), "İmân" 103; ayrıca bk. Mansur Ali Nasîf, *et-Tâc*, I, 257-263.

önüne gelen Kudüs manzarası ile sordukları bütün sorulara doğru bir şekilde cevap verdi. Ancak müşrikler söylenenlerini doğru bulmalarına rağmen bu durumu açık bir sihir olarak niteleme yoluna gittiler.⁴

1. AKLEN İMKÂNI VE FİİLEN GERÇEKLİĞİ

Hâdisenin imkânına gelince bunu Fahreddîn er-Razî iki kategoride incelemektedir. Birincisi hâdisenin aklen mümkün olması, ikincisi ise vukuunun doğrulanması. Aklen imkânı konusuna Razî, dönemin astronomi bilgilerinden yararlanarak cevap bulmaya çalışır. Sözelimi dünyadan çok büyük olan güneşin kısa zamanda doğuşunu ve batışını izleyebilmemiz bu imkana güzel bir cevaptır. Yine hava içerisinde bazı cisimler daha hızlı hareket ederken bazıları daha yavaş hareket edebilmektedirler. Nitekim bir cisim olan melek Hz. Cebrail vahiy getirirken çok hızlı hareket edebilmektedir. Aynı şekilde diğer meleklerin ve cinlerin de hareketlerinin çok seri olduğu kaynaklarda geçmektedir. Öte yandan Kur'an'da geçen Belkıs'ın tahtının göz açıp kapama süresi içinde getirilmesi⁵ ve Hz. Süleyman'ın ordularının çok kısa bir süre içinde rüzgâr vasıtasıyla taşınması⁶, İsrâ ve Miraç hâdisesinin imkânına iyi bir örnektir. Belkıs'ın tahtı, Hz. Süleyman'ın ordusu ile melek, cin ve şeytanlar cisim olduğuna göre onlar için gerçek ve geçerli olan hususlar Hz. Peygamber'in İsrâ ve Miraç hadisesi için de geçerlidir. Sonuçta bütün bunlar olayın aklen imkânını ortaya koymaktadır.

Günümüz imkân ve şartları muvacehesinden düşünüldüğünde bu olayın imkânını tartışmak bile gereksizdir. Çünkü bugünkü uçaklarla bir gecede Mekke'den Kudüs'e bir değil, birkaç kere gitmek mümkündür. Mekke ile Kudüs arası kara yoluyla 2018 km olup 1 gün 6 saat sürmektedir. Uçak yoluyla ise mesafe 1240 km olup 2 saat 9 dakika sürmektedir. Ancak o günün şartlarında bu mesafe 30 ile 40 günlük bir yolculuk demektir. Bu günün şartları ve imkânları ile bu konunun imkânı hususundaki tartışma artık gereksiz hale gelmiştir. Bu bilgilerden hareketle İsrâ ve Miraç'ın mucize olmadığı sonucu çıkarılamaz. Çünkü her mucize kendi dönemi, şartları ve imkânları ile değerlendirilir. Aksi durum yani bugünün şartları ve imkanları ile o günkü bir olayı değerlendirmek anakronizm yani tarih yanılığısı anlamına gelir. Bizim burada vermek istediğimiz sadece olayın aklen imkânının ispatıdır.

⁴ Bk. Mukatil b. Süleyman, *Tefsîru Mukatil b. Süleyman*, (Beyrut: 1424/2003), 2:246; Hud b. Muhakkem el-Huvvârî, *Tefsîru Kitabi'llahi'l-Aziz*, (Beyrut: 1990), 2: 397-407; el-Mufaddal Felevânî, *es-Sîratü'l-Müeyyessera Sîretü İbn Hişam* (Kahire: Daru's-Selâm, 1434/2013), 154-161; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 705-706; Fahreddîn er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 20:146-147.

⁵ en-Neml 27/40.

⁶ Sebe 34/12.

Vukuunun doğruluğuna gelince, Kur'an ayetleri ile İsrâ hadisesinin gerçekliğinde şüphe yoktur. Bu konudaki hadîsler ise hem İsrâ'nın hem de Miraç'ın gerçekliğini ifadenin yanında bunun ruh-beden bütünlüğü içinde gerçekleştiğini bildirmektedir. Sahabeden bugüne hangi mezhep ve meşrepten olursa olsun Müslümanların büyük çoğunluğu, bu olayın gerçekliğini kabul ve tasdik etmişlerdir. İhtilaf olayın mahiyeti, zamanı ve mekânı hususundadır. Müslümanların büyük çoğunluğu olayın Mekke döneminde ruh-beden bütünlüğü içerisinde Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya oradan da gökyüzüne doğru gerçekleştiği inancında ittifak halindedir.⁷

2. HİKMETİ VE SEBEBİ

İsrâ Sûresi'nin ilk ayetinde bu olayın hikmet ve sebebi olarak Yüce Allah'ın azamet ve kudret ayetlerinin Hz. Peygamber'e gösterilmesi bilgisi yer almaktadır. İlk siyer müelliflerinden İbn İshak, İsrâ ve Miraç hadisesinin gerçekleşme sebep ve hikmeti hususunda şunları kaydeder: İslam Mekke ve çevre kabileler arasında yayıldığı bir sırada, Yüce Allah hem Müslümanları hem de inanmayanları bir sınamaya ve samimiyet testine tabi tutmak için Hz. Peygambere böyle bir imkân sunmuştur. Bu olay inkârcılar için hüsrân olurken inananlar için imanlarını artırıcı bir hidayet ve rahmet vesilesi olmuştur.⁸ Kâdî İyâz ise olayın hikmetini Yüce Allah'ın insanı hayretler içinde bırakan azametini ve celalini göstermesi, Hz. Peygamber'i onurlandırması ve ona bir ikramda bulunması şeklinde açıklamıştır.⁹ Kâdî İyâz'ın bu görüşü ayette ifade edilen sebeplerle örtüşmektedir.

Hâdisenin hicretten bir yıl önce olduğu hesaba katılırsa, bu olay için Hz. Peygamber'in en zor döneminde bir nevi teselli olarak Allah katından bir ikram ve lütuf olduğunu söylemek gerekir. Çünkü o yıllarda Hz. Peygamber en büyük hâmisi olan amcası Ebû Tâlib ve hayat arkadaşı Hz. Hatice vefat etmiştir. Ayrıca Peygamberimiz, müşriklerin ambargosuna maruz kalmış ve Mekke'den çıkış için bir yer bulma arzusu içindeydi. Nitekim yine o yıllarda hicret için ilk düşündüğü yer olan Taif'ten büyük bir üzüntü ve eziyete maruz kalarak dönmüştür.

⁷ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ* (İstanbul: 1304), 140; Fahreddin er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 147-154.

⁸ İbn İshâk, Ebu Abdullah Muhammed, *Sîretü İbn İshâk*, nşr. Muhammed Hamidullah (Konya: 1401/1981), 274.

⁹ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 151.

3. ZAMAN VE MEKÂNI

İsrâ ve Miraç'ın zamanı ve mekânı konusunda oldukça fazla ihtilaf bulunmaktadır. Sahabeden Hz. Enes ve tabiinden Hasan el-Basrî, hâdisenin peygamberlikten önce olduğunu ileri sürerken çoğunluk, olayın Mekke döneminde Hicretten bir yıl önce vuku bulduğu görüşündedir. Öte yandan İsrâ ve Miraç'ın bir değil birkaç kez gerçekleştiğini iddia edenler de vardır. Bu olay ile ilişkilendirilen beş vakit namazın farziyetinin Hicret'ten bir yıl önce olduğu göz önüne alınırsa, olayın Hicret'ten bir yıl önce olduğu şeklindeki kanaatin daha isabetli olduğunu sonucuna varılır.¹⁰

Mekân konusunda genel kanaat bu hâdisenin Mekke ve Mescid-i Harem içerisinde gerçekleştiği şeklindedir. Rivayetlerin çoğu Hz. Peygamber Kâbe'nin yanında Hicr bölgesinde uyurken bunun gerçekleştiği yönündedir. Hz. Peygamber'in amcakızı olan Ümmü Hânî'den gelen bir rivayete göre hâdis, Hz. Peygamber'in onun evinde uyuduğu bir gece gerçekleşmiş ve sabahleyin bizzat Peygamberimiz bunu ona anlatmıştır. Ümmi Hânî'nin evi zaten Harem sınırları içinde bulunduğu için hâdisenin geçtiği yer yine de Harem bölgesidir.

Hâdisenin ikinci durağı yani İsrâ kısmının varış noktası Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'dır. Fahreddîn er-Razî'nin dikkat çektiği bir husus acaba Hz. Peygamber, Mescid-i Aksâ'nın içine girmiş midir, girmemiş midir? Çünkü ayette “المسجد الأقصى” diye geçen mescit, İliya bölgesinde bulunan Beyt-i Makdis'tir. O dönemde Mescid'in olup olmadığı da ayrıca açıklanmaya muhtaçtır. Nitekim Sahabe'den Huzeyfe b. Yemân Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'yı görmediği görüşündedir. Zemahşerî ise orada mescit bulunmadığından Kur'an'da geçen Mescid-i Aksâ'nın Beyt-i Makdis olduğunu ileri sürer. Ancak hadîslerin neredeyse tamamında Peygamberimizin diğer peygamberlere namaz kıldırıldığı ifadesinden yola çıkılacak olursa en azından namaz kılınacak bir yerin bulunduğunu var saymak gerekir. Bu yerin de Hz. Süleyman'ın yaptırdığı mescidin kalıntıları veya eskiden mescidin bulunduğu yer olması kuvvetle muhtemeldir.¹¹

İsrâ ve Miraç'ın diğer durakları ise hadîslerde geçtiği ve yukarıda ifade edildiği şekliyle yedi kat göktür. Yedinci kat gökte Hz. İbrahim'in duvarına yaslanmış vaziyette oturduğu el-Beytü'l-Ma'mur denilen yere Hz. Peygamber uğramıştır. Burası, hadîslerdeki tasvire göre her gün 70 bin meleğin ziyaret

¹⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 706; Mansur Ali Nasîf, *et-Tâc*, 1: 257-263.

¹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 706; İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 274; Fahreddîn er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 20: 146-147; el-Mufaddal Felevânî, *es-Sîratü'l-Müeyesserâ*, 155-157.

ettiği meleklerle ait bir ibadet ve zikir mekânıdır. Buradan O, es-Sidretü'l-Müntehâya yükseltilmiştir. Zikredilen es-Sidretü'l-Müntehânın müttefekun aleyh rivayetlerde yedinci kat gökte, bazı rivayetlerde ise altıncı kat gökte olduğu ifade edilir. 'Arabistan kirazı' da denilen *sidre* ağacı, yaprakları fil kulağı, meyveleri ise testi büyüklüğündedir; ağacın kapladığı alan ise, bir atının gölgesinde 70 yıl gideceği bir mesafe kadardır; dibinden ikisi zâhir, ikisi bâtın dört nehir akmaktadır. Bunlardan zâhir olanlar Fırat ve Dicle, bâtın olanlar ise cennet nehirleridir. Bu ağaç, Hz. Peygamber'in uğradığı son mekândır. Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin aktardığına göre bu ağaca es-Sidretü'l-Müntehâ denmesi, burasının meleklerin ve insanların ruhlarının varabileceği son nokta olmasındandır.¹²

4. MAHİYETİ

Sahabe döneminden başlayarak İsrâ ve Miraç hâdisesinin nasıl gerçekleştiği yani mahiyeti konusunda birbirinden farklı çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu konuda üç temel görüşten söz edilebilir:

1. Hz. Aişe, Huzeyfe ve Muaviye gibi sahabiler ile tabiînden Hasan el-Basrî hâdisenin rüyada/ruh ile gerçekleştiğini bildirmişlerdir. Bu isimlerden Hz. Huzeyfe, Muaviye, Hasan el-Basrî ve İbn İshâk hâdiseyi açıkça rüya lafziyla ifade ederken Hz. Aişe ve Muaviye gelen başka bir rivayet hâdisenin beden ile değil ruh ile gerçekleştiğini bildirmektedir. Bu kesimin en güçlü delili "Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanetlenmiş olan o ağacı ancak insanlar için ağır bir imtihan kıldık"¹³ mealindeki ayet ile Hz. Aişe'nin "O gece Allah Rasûlü'nun cesedi hiç gözden kaybolmamıştı" şeklindeki sözüdür.¹⁴

2. Sahabe'den Huzeyfe b. Yeman Hz. Peygamber'in İsrâ ve Miraç hadisesini bindiği Burak üzerinden inmeden gerçekleştirdiği görüşündedir. Bu görüşe göre, rivayetlerde belirtilen Mescid-i Aksâ'ya Hz. Peygamber'in girmesi ve orada namaz kılması/kıldırması söz konusu değildir. Huzeyfe'nin ifadesine göre "şayet orada Hz. Peygamber namaz kılmış olsaydı, tıpkı Kâbe'de olduğu gibi orada da bizim namaz kılmamız farz olurdu". Yine Huzeyfe'nin görüşüne

¹² Buhârî, "Bed'ü'l-Halk" 6; Müslim, "İmân", 103; Ebü'l-Leys es-Semerkandî, *Tefsiru's-Semerkandî*, nşr. Ali el-Mevhud-Ali el-Muavvad (Beyrut: 1427/2006), III, 290; Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 142. Bu konudaki ihtilaflar ve tartışmalar için bk. Yaşar Kandemir, *Şifa-i Şerif Şerhi*, I, 370-384; İsrâfil Balcı, *İsrâ ve Miraç Gerçeği* (Ankara: 2014), 74-80.

¹³ el-İsrâ 17/60.

¹⁴ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 275; Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Cami'u'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, nşr. Abdullah et-Türki (Riyad: 1424/2003), 14: 445; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 706; Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 150.

göre hem İsrâ hem de Miraç yolculuğu Burak üzerinde gerçekleşmiş, cennet ve cehennemi Burak üzerinden inmeden görmüştür.¹⁵

3. Sahabe, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn'in çoğunluğu ile Sünnî kesimden Ehl-i Hadîs ve Ehl-i Rey, Mu'tezile, Haricî ve Şîî ulemanın çoğunluğu, hâdisenin ruh-beden bütünlüğü içinde gerçekleştiği üzerinde ittifak etmişlerdir. Onlara göre şayet rüyada olsaydı, hem o gün hem de sonrasında bu olay ne şaşırtıcı bulunur ne de tartışma konusu olurdu. Özellikle müşriklerin İsrâ olayına yönelik itirazlarından anlıyoruz ki, bu olay ruh-beden bütünlüğü içinde gerçek bir vakıa olarak yani Hz. Peygamber cismanî varlığından ve özelliklerinden sıyrılmadan gerçekleşmiştir. Bu kesimin en güçlü delili birbirinden bağımsız birçok haber kaynağı tarafından bu hâdisenin ruh-beden bütünlüğü şeklinde gerçekleştiğinin nesilden nesile nakledilmiş olmasıdır. Bir başka delil ise, şayet bu olay rüya şeklinde gerçekleşseydi, müşriklerin buna itirazı olmazdı. Çünkü rüyada bu tür olağanüstülükler herkes için normal karşılanacak bir durumdur. Öte yandan Hz. Peygamber'in cismanîlikten sıyrılarak olayın ruhen gerçekleştiği şeklindeki felsefecilerin iddiaları, insanın ruh-beden bütünlüğü içinde yaratılmışlığı ve yeniden dirilişinde aynı şekilde ruh-beden bütünlüğü içinde gerçekleşeceği şeklindeki bilgilere ters düşmesi nedeniyle geçersiz bulunmuştur. Dolayısıyla ruh ve beden bir birinden ayrı düşünülmesi İslam inancı açısından doğru değildir. Her ne kadar ruh ve beden kategorik olarak ayrı düşünülse de tek başına bedene veya ruha insan denilmemektedir. Ruh-beden bütünlüğü kazanmış yapıya insan denilmektedir. Bu yüzden İsrâ ve Miraç'ın sadece ruh ile gerçekleştiği iddiası insan tanımı ve tavsifi açısından da geçersizdir.¹⁶

4. Bu konuda dördüncü bir görüş ise İsrâ safhasını bedenle, Miraç safhasının ise ruhen gerçekleştiği şeklindedir. Bu iddia sahiplerinin en önemli delili, ayette sadece İsrâ safhasının zikredilmiş olması ve onun ötesinde bir bilgiye yer verilmemesidir. Eğer her iki olay da aynı şekilde gerçekleşmiş olsaydı, Kur'an'da her ikisine de yer verilirdi.¹⁷

5. Felsefeciler tanrı ve evren anlayışları nedeniyle yani cismanî olan bedeninin, ruhsal ve tanrısal alan olan gökyüzüne çıkmasının imkânsızlığını kabul ettiklerinden olayı, sadece ruhsal bir seyahat olarak düşünmüşlerdir.

¹⁵ Taberî, *Cami'u'l-Beyân*, 14: 444-445; Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 151.

¹⁶ Mukatil b. Süleyman, *Tefsîr*, 2: 246; Hud b. Muhakkem el-Huvvârî, *Tefsîru Kitabi'llahi'l-Aziz*, 2: 397-407; Taberî, *Cami'u'l-Beyân*, 14: 446-447; Ebu'l-Muzaffer Mansur b. Muhammed es-Sem'ânî, *Tefsîru's-Sem'ânî* (Beyrut: 2010), 2: 469; Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 151-152; Fahreddin er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 20: 147-148.

¹⁷ Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 151.

Ancak Hz. Aişe ve Muaviye'nin ifade ettiği ruhsallıkla felsefecilerin ileri sürdükleri ruhsallık birbirinden farklıdır. Aslında ruhsal yolculuğu savunan sahabilerin maksatları olayın rüyada gerçekleştiğidir. Felsefeciler ise insanın ruh ve beden gibi hem kategorik hem de gerçek anlamda birbiriyle hiçbir benzerliği olmayan iki ayrı/zıt unsurdan meydana geldiği, ayrıca ruhun adeta beden içinde mahpus konumunda bulunduğu, nefis dedikleri ruhun bendenden ayrılmasının bir eksiklik değil, insanın kemale erişmesinin bir yolu olduğunu benimsemişlerdir. Bundan dolayı tanrısal alan hükmündeki ruhanî-sermedî özellikleri haiz gökyüzüne bir seyahatin ancak cismanî beden yükünün terk edilmesiyle mümkün olabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Onların bu görüşü ay ve ay üstündeki varlıkların ruhanî kabul edilmesinden ileri gelmektedir.¹⁸ Bu görüş, bugün aya insanın gitmesi ve uzaya bir takım cismanî araçların gönderilmesiyle zaten çökmüştür. Kaldı ki, bu seyahat mucizevî bir olaydır, bugünkü uzay mekiğinin yolculuğu gibi düşünülmemesi de gerekir.

5. MİRAC'DA ALLAH'IN GÖRÜLMESİ

Mirac gecesi Hz. Peygamber'in Yüce Allah'ı görüp görmediği hususu da sahabeden beri ihtilaf konusu olmuştur. Hz. Aişe görmenin kesinlikle olmadığı kanaatindedir. Tabiîn'den Mesrûk ile arasında geçen şu konuşma bunun en açık delilidir:

Mesrûk: *"Ey Müminlerin annesi! Muhammed (sav) Rabbini gördü mü?"*

Hz. Aişe, *"Söylediğin şey tüylerimi diken diken etti. Bir kimse üç şeyi söylese, yalan söylemiş olur. Üç şeyden biri de 'Kim Hz. Peygamber'in Allah'ı gördüğünü söylese yalan söylemiştir' ifadesidir."* Akabinde *"Gözler onu asla idrak edemez"*¹⁹ mealindeki ayeti okudu. Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin tefsirinde ise Hz. Aişe'den gelen bilgi şöyledir: *"Ka'bü'l-Ahbâr, Hz. Peygamber'in Allah'ı gördüğünü söyledi, devamında Allah, Musa ile iki kere konuştu, Muhammed ise iki kere Allah'ı gördü diye ekledi. Bu bilgi Hz. Aişe'ye ulaştığında şöyle dedi: 'Bu sözün büyüklüğünden ürperdim.' Yanındakiler, 'Ey müminlerin annesi Allah, Kur'an'da 'O'nu bir kere daha gördü'*²⁰ buyuruyor dediklerinde, Hz. Aişe, *"Ben Allah'ın elçisine sordum, O şöyle dedi: 'Ben Cebrail'i kendi yaratılışı ve suretinde ufuktan inerken gördüm.'"*²¹

¹⁸ Fahreddin er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 20: 147-148; Çağfer Karadaş, *Kelam Düşüncesinde Evren ve İnsan* (Bursa: Emin Yayınları, 2011), 34-36.

¹⁹ *"Gözler O'nu idrak edemez ama o gözleri idrak eder. Çünkü O, gözlerin göremediği latif, her şeyden haberdar olan habîrdir."* el-En'âm 6/103.

²⁰ en-Necm 53/13.

²¹ Kadî İyâz, *eş-Şifâ*, 151.

Zaten Necm Sûresindeki görmelerin hepsi müfessirlerin ekseriyetine göre Hz. Peygamber'in Cebrail'i görmesiyle alakalıdır, Miraç'daki görme de yine Cebrail ile ilgilidir. Abdullah b. Mes'ud'dan da bunu destekleyen görüş gelmiştir. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette ise "Hz. Peygamber, o gece Cebrail'i gördü" şeklindedir. İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayette de Hz. Peygamber o gece Cebrail'i aslî suretinde görmüş ve bunu Mekkelilere anlattığında inkâr etmişler ve yalanlamışlardır.²²

Öte yandan dünyada Allah'ın görülmesini bir kısım muhaddis, fakih ve kelimci reddetmiş ve bunun imkânsızlığını dile getirmişlerdir. Sufilerden Muhyiddîn İbn Arabî de Allah'ın zatının görülmesini imkânsız sayanlardandır. Ona göre o gece Hz. Peygamber Allah'ın nur isminin tecellisini temaşa etmiştir. Onun delili ise Hz. Peygamber'e "Rabbini gördün mü?" diye sorulduğunda "O bir nurdur nasıl göreyim"²³ şeklindeki cevabıdır.²⁴

İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber o gece gözüyle Allah'ı görmüştür. İbn Ömer İbn Abbas'a bir adam gönderip "Muhammed (sav) Rabbini gördü mü?" diye sordurmuş ve "Evet, gördü" şeklinde cevap almıştır. İbn Abbas'tan gelen başka bir rivayete göre "Yüce Allah Hz. Musa'yı konuşma, Hz. İbrahim'i dostluk, Hz. Muhammed'i ise görmeyle seçkin kılmıştır." İbn Abbas'ın bu konudaki delili: "Gördüğünü kalbi yalanlamadı. Gördüğü hakkında tartışıyor musunuz? Kesinlikle O'nu bir kez daha gördü"²⁵ mealindeki ayettir. Buna dair İbn Abbas'tan oldukça fazla rivayet bulunmaktadır. Buna karşılık tabiîn'den Atâ ve Ebü'l-Âliye Hz. Peygamber'in gözüyle değil de kalbiyle Allah'ı gördüğü fikrini ileri sürmüşlerdir.²⁶

6. ETKİLERİ VE SONUÇLARI

1. *Müşriklerin itirazları*: Müşrikler o dönemin imkân ve şartlarını gerekçe göstererek olayın aklen imkânsızlığı kanaatine vamişlar ve inanmak istememişlerdir. Hâlbuki aklen imkânsızlık, bütün imkânlar ve şartlar araştırılıp görüldükten sonra iddia edilebilir. Onların aklen imkânsız şeklindeki

²² Matürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, 4: 604-606; Ekmeleddîn el-Babertî, *Şerhu Akîdeti Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa*, nşr. Arif Aytekin (İstanbul: 2011), 79-80; Celeleddîn el-Mahallî-Celeleddîn es-Suyutî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Diyarbakır: 2016), 526.

²³ Müslim, "İman", 291.

²⁴ Matürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*, 4: 605; Ebu'l-Leys es-Semerkindî, *Tefsîru's-Semerkindî*, 3: 289-290; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 158; Muhyiddîn İbn Arabî, *el-Futûhâtü'l-Mekkiyye* (Kahire: Daru Sâdır, ts.), 2: 298-299, 479; Cağfer Karadaş, *Muhyiddîn İbn Arabî ve Düşünce Dünyası*, (Ankara: Otto Yayınları, 2018), 110-111.

²⁵ en-Necm 53/11-13.

²⁶ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 158-159.

iddiaları bu olayın benzerinin daha önce görülmemiş olması dolayısıyladır. Bugün dahi insanların imkânsız dedikleri hususların çoğu aklen değil, yaşanmamış ve tecrübe edilmemiş olmasındandır. Sözelimi ateistlerin Allah'ı inkâr ederken kullandıkları delil de gözlem ve tecrübedir. Bu ise aklen imkânı değil, ancak adeten imkânı ortaya koyar.

2. *Müslümanların durumu*: Miraç olayıyla ilgili müslümanlar arasında zayıf imanlıların irtidat etmesi yani dinden dönmesi ve güçlü müminlerin ise imanların güçlenmesi söz konusu olmuştur. İmanî noktadan bazı zayıf Müslümanların müşriklerin telkin ve kışkırtmalarına kapılarak irtidat etmeleri, İsrâ ve Miraç'ın bir imtihan olduğu hikmetini de ortaya koymaktadır. Böylelikle en zorlu sınav olan Hicret öncesi deyim yerindeyse müslümanlar arasındaki çürükler ile sağlamlar birbirinden ayırt edilmiştir. Bu aynı zamanda İslam davası için de çok önemlidir. Gelecekte bu zayıf karakterli insanlar, Müslümanların gücünün kırılmasına yol açabilirlerdi. Benzer durumu Tâlût ve Câlût kıssasında, çölden susuz gelmiş askerlerine onların iradelerini sınamak için Tâlût'un nehirden sadece bir avuç su içme emrinde görmekteyiz. Nitekim emri dinleyip bir avuç su içen az sayıdaki iradeli Müslümanlarla zafer elde edilmiştir.²⁷ Tarihin her döneminde Yüce Allah zaman zaman Müslümanların iradelerini ve dirençlerini sınamıştır ve sınamaya da devam etmektedir. Öyleyse Miraç aynı zamanda bir imtihandır.

Öte yandan İsrâ ve Miraç olayı, Hz. Ebu Bekir gibi sağlam iradeli Müslümanların imanlarını bir kat daha güçlendirmiş ve sonrasında gerçekleşecek Hicret için kalplerin tahkimine vesile olmuştur. Çünkü Hicret sıradan bir olay değil, aksine Müslümanların iman gücüyle gerçekleştirdikleri tarihî bir dönemeçtir. Bu dönemecin başında bu şekilde bir irade ve iman sınavına Müslümanların tabi tutulması, elbette bir hikmetin gereği olmalıdır. Hicretin başarısını da büyük ölçüde İsrâ ve Miraç olayı hususunda sağlam duruşun bir sonucu olarak görmek gerekir.

3. *Beş vakit namazın farz kılınması ve diğerleri*: Bu olayla birlikte Hz. Peygamber'e beş vakit namaz farz kılınmış, Bakara Sûresinin son iki ayeti nazil olmuş ve şirk dışındaki büyük günahların bağışlanacağı bildirilmiştir.²⁸ Bakara Sûresi'nin son iki ayetinin bu olayla birlikte Hz. Peygamber'e inzal edildiğine dair kayıtlar bazı hadîs ve tefsir kitaplarında geçmekle birlikte buna itiraz edenler de olmuştur. Kabul edenler, her ne kadar Kur'an'ın tamamı Hz. Cebrail aracılığı ile nazil olmuşsa da Bakara Sûresinin son iki ayeti Miraç'ta doğrudan

²⁷ el-Bakara 2/246-251.

²⁸ Yaşar Kandemir, *Şifa-i Şerif Şerhi*, 1: 387-389.

Hz. Peygamber'e verildiği görüşündedirler. İtiraz edenlerin gerekçeleri sunlardır: Birincisi Kur'an ayetlerinin tamamı Cebrail aracılığı ile gelmiştir, doğrudan bir Kur'an vahyi söz konusu değildir. Diğerleri ise, Miraç hâdisesinin Mekke'de gerçekleştiği, Bakara Sûresinin tamamının ise Medine'de nazil olduğu şeklindedir. Medine'de nazil olan ayetlerin Mekke'de gerçekleşen Miraç ile ilişkilendirilmesi çelişki arz etmektedir.²⁹

Şirk dışında büyük günahların bağışlanması bilgisi Kur'an'da Medine'de nazil olan Nisâ Sûresi'nde geçmektedir.³⁰ Bu ayetler bir rivayete göre Hz. Hamza'nın katili Vahşi hakkında bir başka rivayete göre günahkâr yaşlı bir şahıs hakkında Medine'de nazil olmuştur. Gelen bilgilere göre Vahşi bu ayetin kendisine sağladığı güvenceye dayanarak İslam'a girmiştir. Eğer şirk dışındaki günahların bağışlanması Miraç ile gerçekleşmiş olsaydı, bunu Vahşi dâhil herkesin bilmesi gerekirdi.³¹

7. MİRACLA İLGİLİ ÇAĞDAŞ YORUMLAR VE DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde İslam ümmetinin genelinin İsrâ ve Miraç olayına bakışı geleneksel yaklaşıma uygun bir çizgidedir. Ancak bazı araştırmacılar bir kısım tarihi verileri öne çıkartarak bu yaklaşımın aksine görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunları şöylece özetlemek mümkündür:

a. İsrâ ve Miraç olayının zaman ve mekanı net değildir. İsrâ'nın vukuu Kur'an'da geçtiği için kesin olmakla birlikte Miraç konusunda bir kesinlik söz konusu değildir. Kaldı ki, bu iki olay tek bir zamanda art arda gerçekleşmiş değil, farklı zamanlarda vuku bulmuştur. Sonraki dönemde bazıları bu olayları peş peşe gerçekleşmiş gibi sunmuşlardır. Zaten bu iki olayın mahiyet ve muhtevası birbirinden tamamen farklıdır.

b. Miraç kurgusu ilk dönem kaynaklarda geçmez. Bu yüzden de gerçekliğinde şüphe bulunmaktadır. Eğer gerçek bir olay olsaydı, ilk dönem kaynaklar bunu kaydederd.

c. İsrâ ve Miraç aslında mütearif kelimelerdir, birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Ancak İsrâ'nın Kur'an'da geçmesi, Miraç'ın da hadîslerde geçmesi ikisini birbirinden ayrı düşünülmesine neden olmuştur. Öte yandan

²⁹ Ebü'l-Leys es-Semerkindî, *Tefsiru's-Semerkindî*, 1: 240.

³⁰ en-Nisâ 4/48, 116.

³¹ Ebü'l-Leys es-Semerkindî, *Tefsiru's-Semerkindî*, 1: 359-389.

zamanla İsrâ göz ardı edilmiş; Miraç, İsrâ olayını da içine alacak bir muhtevada kurgulanmıştır.³²

Bu itirazların cevabı, açık ve ikna edici bir şekilde tarihî kaynaklarda bulunmaktadır. Kaynaklardaki bilgilerin bazılarını öne çıkartıp bazılarını göz ardı etmek araştırma tekniği açısından da doğru bir yaklaşım değildir. İlk kaynaklarda olmadığı şeklindeki yaklaşımın da isabetli olduğu söylenemez. Çünkü ilk kaynaklar Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Nitekim olay, sünnete uygun bir şekilde İsrâ ve Miraç olayı sahabeden itibaren ilk Müslümanların zihin dünyasında yerini almış ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde nesilden nesle aktararak bugünlere gelmiştir.

İnanılması gereken konular bakımından her iki olayı ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Nitekim bu ayrım, yüzyıllardır yapılagelmektedir. Hatta Miraç kandiline denk gelen Cuma hutbelerinde bile Kur'an'da geçtiği için İsrânın inanılması zorunlu, Miraç ise sübut bakımından zannî delillere dayandığı için inanılması zorunlu olmayan bir durum olduğu açıklamaları yer alır. Dolayısıyla bir müslüman delil noktasından dinî bir olayı nasıl değerlendireceğini tarihi derinlikten gelen bir algıyla ve yaklaşımla yapabilmektedir.

Miraç olayının Müslüman zihninde kabul görmesinin temel nedeni, sahîh hadis kaynaklarında yer almasıdır. Bir kaynağın sahîh kabul edilmesi de rastgele değil, yüzyıllar içinde oluşmuş Müslüman ölçütlerinin bir sonucudur. Öte yandan Miraç'la ilgili rivayetlerin III. asır hadis kaynaklarında bulunması, o tarihte *kurgulandığı* anlamına gelmez. Çünkü o dönemde tedvin edilen (derlenen) hadisler I. ve II. asırlarda da bilinmekteydi. İlk dönem bazı hadis nüshalarında bu hadislerin yer almaması, onların bilinmiyor olması veya hiç olmadıkları anlamına gelmez. İlk dönem bazı yazılı kaynaklarda var olmayanların kabul edilmeyeceği hükmü, tarihî bir yanılıdır. Bu yaklaşım sözcülemi Buhari'nin veya Müslim'in Sahihlerindeki hadisleri kendilerinin uydurup yazdığı anlamına gelir. Hâlbuki bizim geleneğimizde hadislerin kurgusundan değil, tedvininden yani derlenip toplanmasından bahsedilir. Tedvin demek, Hz. Peygamber'den nakil/rivayet yoluyla gelen hadis metinlerinin bir kitap içerisinde toplanmasıdır. Nitekim Kur'an, Hz. Ebû Bekir döneminde toplanmış, Hz. Osman döneminde ilk nüsha da dikkate alınarak tekrar toplanmış ve çoğaltılmıştır. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman döneminde yapılan bu işlem, Kur'an ayetlerinin o dönemde kurgulandığı veya yazıldığı

³² İsrail Balcı, *İsrâ ve Miraç Gerçeği*, 39-50, 93-96, 223-228; İsrail Balcı, *Hz. Peygamber ve Mucize* (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 269-277.

anlamına gelmez. Müslümanların kendi tarihlerini okumak için hassasiyetle oluşturdukları ıstılahları kullanmak yerine, günümüzde revaç bulmuş bir takım terimleri kullanmak tarih yanılığsıdır.

Öte yandan İsrâ ve Miraç olayının mahiyet ve muhtevası itilafı ve tartışmalı olduğu zaten eskiden beri bilinmektedir. Buna kimsenin itirazı yoktur. Ancak söz konusu tarihi ihtilaf ve tartışmalardan kalkarak Miraç olayını kurgu veya sonradan oluşturulmuş hayali bir serüven şeklinde değerlendirmek, birinci olarak tarihi hafife almak, ikinci olarak ihtilafsız bir geçmiş yaratma çabası içinde olmaktır. İster dinî, ister siyasî, isterse kültürel olsun her türden geçmiş olaylar hakkında mutlaka ihtilaf ve tartışma söz konusudur. Çünkü bu olaylar, zaman ve mekânla sınırlı, dikkat kabiliyeti belli düzeyde, biyolojik ve psikolojik olarak birçok dış etkiye açık insan tarafından nakledilmektedir. İster yazılı olsun ister sözlü olsun bu gerçek değişmez. Sözelimi mahkemede görülen bir olay hakkında dinlenen şahit sayısı kadar farklı anlatım ve senaryo söz konusu olabilmektedir. Bir hâkimin tek bir şahide dayanarak hüküm vermesi ile birçok şahide dayanarak hüküm vermesi farklı algılanmaktadır. Bu yüzden hâkimler, hüküm verirken şahit sayısının çok olmasına dikkat etmektedirler. Bu usul hadislerde de gözetilmiş, bir kişinin verdiği haber ile birden fazla kişinin verdiği haberler farklı kategorilerde değerlendirilmiştir.

Miraç olayı, ilk dönemlerden itibaren hadîs, siyer ve tarih kitaplarında yer almış, ayrıntılarda ihtilaflar olmakla birlikte, genel hatları itibariyle İslam düşünce tarihi içinde ortak bir anlayış ve kanaate varılmış bir olaydır. Bunun geçmiş milletlerdeki bir takım efsanelerle benzerlik kurularak zayıflatılması doğru değildir. Kaldı ki, diğer peygamberler içinde mahiyet ve muhtevaları farklı olmakla birlikte benzer olaylar söz konusudur. Öte yandan geçmiş ümmetler içerisinde benzer efsanelerin bulunması, aslında Miraç'ın hem imkânını hem de vukuunu destekleyen bir argümandır. Çünkü dinlerin oluşumu hakkında iki görüş vardır: Birincisi pozitivistlerin iddia ettiği şekilde ilkelden gelişmişe doğru bir inanç oluşumu; ikincisi ise, bunun tam tersi başlangıçta tek tanrılı tevhit inancı bulunduğu sonrasında dejenerasyon yani tahrif ile çok tanrılı inançların oluşumu.³³ Bu ikinci görüşe göre batıl da olsa bazı dinlerin içinde hakikat kırıntılarının bulunması, hak dinin geçerli ve gerçekliğinin bir kanıtıdır. Nitekim Kur'an'ın "önceki peygamber ve kitapları

³³ Mircea Eliade, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, trc. Mehmet Aydın (Ankara: 1990), 50-51; Kürşat Demirci, *Dinlerin Dejenerasyonu* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), 15; Bk. Çağfer Karadaş, "Din ve Büyü: İslamî Nokta-i Nazardan Bir Değerlendirme", *Usul İslam Araştırmaları* 1 (2004): 114.

tasdik eden bir kitap"³⁴ şeklinde nitelenmesi ile "Ey Ehl-i Kitap sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye gelin"³⁵ diye çağrıda bulunulması, bu tespiti doğrulamaktadır.

SONUÇ

İsrâ ve Miraç, Hz. Peygamber'in hayatında gerçekleşmiş olağanüstü bir hâdisedir. İsrâ, Mekke'den Kudüs'e bir gece içinde mucizevî bir hızda vuku bulmuş bir yolculuktur. Bu olay Hz. Peygamber'in en zor zamanlarında gerçekleştiği için teselli ödülü olarak yorumlanmıştır. Olaya Hz. Peygamber'den başka insan muttali olmamıştır. İsrâ Sûresinin ilk ayeti geldiğinde Hz. Peygamber bu ayeti okumuş ve olayı açıklamıştır. Müşrikler başta olmak üzere zayıf imanlı Müslümanlar bunu kabul etmemiş ancak Hz. Ebû Bekir gibi kuvvetli bağlılığı olanlar, tereddütsüz inanmıştır.

Müşriklerin en büyük itirazı olayın akıl bakımından imkânsızlığı yönüne olmuştur. Hâlbuki bir yerden bir yere intikal hızı, vasıtaya göre değişmektedir. Olay mucizevi olduğu için bunu hızının nasıl olduğunu sormak bile aslında doğru değildir. Fakat müşrikler mucizeye inanmadıkları için olayın bu yönünü sorgulamışlardır. Şu bir gerçek ki, o gün dahi çeşitli vasıtalarla göre intikal hızı değişmektedir. Kaldı ki, Kur'an'da bunun örneği Belkıs'ın tahtının göz açıp kapama süresinde gelmiş olmasıdır. Günümüzde bu durum zaten tartışma dışıdır, çünkü bugünkü vasıtalarla Mekke-Kudüs arasını bir gecede almak şaşırtıcı değildir. İnsanın icat ettiği araç, bu kadar hızlı olabiliyorsa Allah'ın bir kulunu bir gecede uzak bir mesafeye götürüp getirmesi hiç şaşırtıcı olmamalıdır. Zaten tarihi bilgiler de bu olayın gerçekleştiğini teyit etmektedir.

Olayın hikmeti ve sebebi, İsrâ Ayetinde "ayetlerimizi göstermek için" ifadesiyle bildirilmiştir. Yüce Allah bazen peygamberlerine hakikati görerek ve yaşayarak tecrübe ettirir. Yukarıda geçtiği gibi Hz. İbrahim de benzer bir tecrübe yaşamıştır. Öyleyse olayın hikmeti, Hz. Peygamberi teselli etmek, yakîn bilgisine muttali kılmak, ümmetine bu olay vasıtasıyla bir takım hediyeler lutfetmek şeklinde sıralanabilir. Nitekim olayın sonunda Hz. Peygamber beş vakit namaz ve Bakara Sûresinin son iki ayeti gibi hediyelerle taltif edilmiştir.

Kur'an'da peygamberlerle ilgili olaylar anlatılırken zaman ve mekân unsuruna dair detay bilgiler yer almaz. Öyle görünüyor ki, Hz. Peygamber de olayı anlatırken yer ve zaman unsuruna tam netlik getirmemiştir. Bu yüzden Mekke'nin neresinden Hz. Peygamber'in bu seyahate çıkarıldığı ve tam olarak

³⁴ el-Bakara 2/41, 91, 97; Âl-i İmrân 3/3, 50; el-Maide 5/46, 48; el-Ahkâf 46/30.

³⁵ Âl-i İmrân 3/64.

hangi ay, gün ve saatte gerçekleştiği hususunda açıklık bulunmaktadır. Bu iki hususta sahabeden çok farklı bilgilerin gelmesinin nedeni de bu olsa gerektir. Kesin olan ve üzerinde ihtilaf edilmeyen, olayın Mekke ile Kudüs arasında cereyan ettiğiidir. Bu tür tarihi olayların detaylarında ihtilaf olması kaçınılmazdır. Çünkü olayı aktaran insan olduğu için, aktarma esnasında unutmama, ekleme, çıkarma gibi bir takım kusurların olması ihtimal dâhilindedir. Ancak olayın gerçekliği ve mucizevî mahiyeti konusunda tarihi süreçte ümmet içinde ciddi bir ihtilaf bulunmamaktadır.

Günümüzde bazı araştırmacıların İsrâ ve Miraç hakkında gelen rivayetleri tek tek ele alarak ve onlarda bulunan ihtilafları art arda sıralayarak buradan yeni/farklı kanaatlere ulaşma çabası, resmin bütünü gözden kaçırma dışında bir sonuç doğurmaz. Diğer bir deyişle böylesi yaklaşım, konunun esasından uzaklaşıp ayrıntılara takılıp kalmak anlamına gelir. Daha da ileri giderek Miraç ile diğer kültür ve inançlardaki efsaneler arasında benzerlikler kurmak, dinin bütününe yönelik şüphelerin oluşmasına yol açar. Çünkü bu metot, dinin bütününe uygulandığında, diğer hususlar için de benzer sonuçların doğması kaçınılmazdır. Zira İslam ilk din, Müslümanlar da ilk insanlar değildir. Her kültür ve medeniyet bir öncekinin devamı, bir sonrakinin kaynağıdır. Dolayısıyla kültürler ve medeniyetler arasında geçişler ve değişimler sonucu bazı benzerliklerin bulunması doğal ve normal bir gelişmedir. Kur'an'da Hz. Peygamber'e hitaben "Onlara, Ben türedi bir peygamber değilim, diye söyle!"³⁶ ifadesi ile Kur'an için "Kendinden öncekini tasdik eden"³⁷ tanımlamaları bu dinin önceki hak dinlerin bir devamı olduğunu bize bildirir. Dolayısıyla İslam öncesi bir takım inanç ve kültürlerde, geçmiş hak dinlerden bazı hakikatlerin bulunması mümkün ve muhtemeldir. Bunların Hz. Peygamber'in getirdiği veya yaşadığı olaylarla benzerlik arz etmesi tabii bir durumdur. Zaten diğer ilahî kitapların tahrif edildiğini de, Kur'an'ı ölçü olarak söylüyoruz. Çünkü o kitapların aslı elimizde yoktur ve bu yüzden bir karşılaştırma yapma imkânımız da bulunmamaktadır. Bu konuda gerekçemiz, şayet ilahî kitaplar arasında bir çelişki varsa, son ilahî kitap olan Kur'an esas alınır ve diğerleri ona göre değerlendirilir şeklindedir. Dolayısıyla Kur'an'la uyuşan kısımlar tahrif edilmemiş sayılır.

Sonuç olarak bir peygamberin hayatında İsrâ ve Miraç gibi olağanüstülüklerin bulunması onun peygamberliğine delildir. Müşriklerin itirazları ve onlarla yapılan tartışmalar da bunu göstermektedir. Ancak bu tür

³⁶ el-Ahkâf 46/9.

³⁷ el-Bakara 2/97; Âl-i İmrân 3/3; Fatır 31/35.

olayların birden fazla olduğunu söylemek veya sonraki bazı kişilerde böyle olayların vuku bulunduğunu iddia etmek İsrâ ve Miraç hâdisesini zayıflatıcı rol oynar. Çünkü mucizeler bir kere gerçekleşir. Eğer bir olay birden fazla gerçekleşiyorsa o âdetullah yani normal bir tabiat olayı cinsinden sayılır. Bunun tersi olan Hz. Peygamberi yüceltmek adına Miraç olayını; itikadî sıkıntılar doğuracak, İslam dininin özüyle uyuşmayacak, ayet ve sahih hadislerdeki bilgileri aşacak şekilde bir takım abartılı ifadelerle anlatmak ve yansıtmak da doğru değildir. Bu, dini yanlış ve yalan bir takım delillerle savunmak ve desteklemek anlamına gelir ki, bu şekil yaklaşım, dine zarar vermektense bir işe yaramaz.³⁸ İyi niyetle bile olsa, dini konulardaki ifrat ve tefrit her zaman ümmetin din algısına zarar vermiştir. Sağlam ve sağlıklı olan orta yolun yani sırât-ı müstakîmin takip edilmesidir.

KAYNAKÇA

Ahatlı, Erdinç. *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*. Ankara: DİB Yayınları, 2007.

Babertî, Ekmeleddîn. *Şerhu Akîdeti Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa'*. Nşr. Arif Aytekin. İstanbul 2011.

Balcı, İsrâfil. *Hz. Peygamber ve Mucize*. Ankara: Ankara Okulu, 2013.

Balcı, İsrâfil. *İsrâ ve Miraç Gerçeği*. Ankara: Ankara Okulu, 2014.

Demirci, Kürşat. *Dinlerin Dejenerasyonu*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1985.

Eliade, Mircea. *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. Trc. Mehmet Aydın. Ankara 1990.

Huvvârî, Hud b. Muhakkem. *Tefsîru'l-Kitâbi'llâhi'l-Azîz*. Nşr. el-Hâc b. Saîd. Beyrut 1990.

İbn Arabî, Muhyiddîn. *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*. Dâru Sâdır ts.

İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâ*. Nşr. Muhammed Hamidullah. Konya 1401/1981.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir. *el-Avâsım mine'l-kavâsım*. Nşr. Ammâr Tâlibî. *Arâu Ebi Bekr İbn Arabî el-Kelâmîyye* içinde. Cezayir: eş-Şirketü'l-Vataniyye, ts.

Kadî İyâz. *eş-Şifâ*. İstanbul 1304.

Kandemir, Yaşar. *Şifa-i Şerif Şerhi*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2012.

³⁸ Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-kavâsım*, nşr. Ammâr Tâlibî, *Arâu Ebi Bekr İbn Arabî el-Kelâmîyye* içinde (Cezayir: eş-Şirketü'l-Vataniyye, ts.) II, 190.

Karadaş, Çağfer. "Din ve Büyü: İslamî Nokta-i Nazardan Bir Değerlendirme". *Usûl İslam Araştırmaları* 1 (2005): 111-135.

Karadaş, Çağfer. *Kelam Düşüncesinde Evren ve İnsan*. Bursa: Emin Yayınları, 2011.

Karadaş, Çağfer. *Muhyiddîn İbn Arabî ve Düşünce Dünyası*. Ankara: Otto Yayınları, 2018.

Mahallî, Celaleddîn- Suyutî, Celaleddîn. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Diyarbakır 2016.

Matüridî, Muhammed b. Muhammed. *Te'vilâtü Ehli's-Sunne*. Nşr. Fatıma Yusuf el-Haymî. Beyrut 1425/2004.

Mufaddal Felevân. *es-Sîratü'l-Müeyesserâ Sîretü İbn Hişam*. Kahire 1434/2013.

Mukatil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. Beyrut 1424/2003.

Nasîf, Mansur Ali. *et-Tâc*. Kahire 1381/1962.

Razî, Fahrüddîn. *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru İhyâü't-Turasi'l-Arabî, ts.

Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansur b. Muhammed. *Tefsîru's-Sem'ânî*. Beyrut 2010.

Semerkandî, Ebü'l-Leys. *Tefsîru's-Semerkandî*. Nşr. Ali el-Mevhud-Ali el-Muavvad. Beyrut 1427/2006.

Taberî, Muhammed b. Cerir. *Camiu'l-Beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Nşr. Abdullah Türki. Riyad 1424/2003.

Tücibî, Ebu Yahya Muhammed b. Ahmed. *Muhtasar Tefsiri't-Taberî*. Beyrut 1425/2004.

Zemahşerî, Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf*. Kahire: Daru't-Tevfikiyye, ts.

